

67

Ի. ԱԿՆՈՒՆԻ

ԴԷՊՈԵՐԿԻՐ

ՅԻՇԱՏԱԿ
ՊԱՆԴՈՒԽՑ ՀԱՅԵՐԻՆ

ՀԲԵՏ. No 17
«ՀԱՅԵՐԻՆ»-Ի

1911
ՊԵՍՔԸՆ

891.99

Ա-39

07 JUN 2005

06 DEC 2010

891.99

Ա-39

Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

ԴԵՊՈԶԻՏԱՐ

ՅԻՇԱՏԱԿ
ՊԱՆԴՈՒԽՑ ՀԱՅԵՐԻՆ

5739

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ No 17
«ՀԱՅՐԵՆԻԻ»-Ի

1911
ՊԵՐՍԻՆ

Լ. 5 .02. 2013

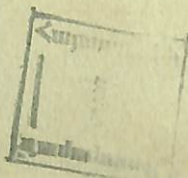
18254

ԴԵՊՈԶԻՏԱՐԻՍ

ՂԱՐԻՔ ՀԱՅԵՐԻՆ

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՀԱՅԵՐԻՆ

ԵՐԱԶ-ԽՕՍԻՐ

1776-2000

Դ Է Պ Ի Ե Ր Կ Ի Ր

(1900)

Ամեն տեղ է որոնում հայը ապաստան,
Բացի այն երկրից, որ կոչւում է Հայաստան:

Գնում է հայը՝ կնճիռը ճակատին, յոյզը սըր-
տում:

—Ո՞ւր, հայ շինական:

—Ղարիբութիւն:

Գնաց: Իսկ այնտեղ, ինուսի կիսաւեր գիւ-
ղերում, պառաւ մայրը՝ մէջքը կորացած, հա-
լումաչ կինը՝ ծծկերը գրկին, և չորս մատղաշ-
ները՝ բոբիկ և ցնցոտիապատ, նրան են սպա-
սում: Նրան են սպասում, երբ պարտատէրն է
գումար բաղխում, կամ երբ հարկահանը՝ որոտալի
ձայնով՝ շանթ ու կրակ է թափում: Երեխանե-
րի կանչը՝ «հա՛ց» և դատարկած գոմից նւաղած
եզան բառաշիւնը՝ «խո՛տ» — դադար չունի: Տաշ-
տում՝ հաց, գոմում՝ խոտ չկայ, — նրան են սպա-
սում: Գիշերը անձրև եկաւ, հողը փափկեց, ար-
տը վարող չկայ. նրան են սպասում: Տանեցու

աչքը ջուր կտրեց: Պառաւ տատը թոռների քաշեց կտրեց՝ ձէթը ժամ տարաւ, լուս վառեց— բայց էլի խաբար չկայ: Ու ժամից դառնալիս՝ իր ցաւը նա այսպէս երգեց՝

Տուն կայ՝ պահող չկայ,

Արտ կայ՝ վարող չկայ...

Գնում է հայը՝ վէրքը ճակատին, երկիւղը սրտում:

— Ո՞ւր, հայ երիտասարդ:

— Օտար աշխարհ:

Եւ եգիպտոսն ու կիպրոս, կովկասն ու Բալկան հերիք չեղան հալածական պանդխտին: Ծովեր անցաւ, Ամերիկա հասաւ: Օտար աշխարհում նրա լեզուն բացւեց. ցոյց տւեց իր մարմնի վէրքերը, սրտի խոցերը: Անպաճոյճ, բայց յուզիչ լեզուով պատմեց ծերունի հօր սպանութիւնը՝ կաթւածահար մօր առաջ, մատաղ քրոջ փախցնելը. նկարագրեց հարեանի թալանը, ամբողջ գիւղի աւերումը և իր յուսահատ փախուստը: Մարդիկ յուզւեցին, կսկծացին: Փախստականին ապաստան տւին, քաջալերեցին:

Բայց նա ոչ առաջինն էր և ոչ վերջինը: Օր չանցաւ, որ պանդուխտ չգար: Ամիս չանցաւ, որ նոր Բալկան չերևար: Հները նորերին գրաւեցին: Օտար աշխարհի ճամբան՝ ջրի ճամբայ չինեցին: Գիւղ չմնաց առանց փախստականի, օջախ չմնաց առանց զարիբականի: Եւ ծերունի պապը՝ մարած օջախի մօտ նստած, արտասուքը սրբեց ու հանգած օղային այս գանգատը ուղղեց՝

Մաճ ունինք՝ մաճկալ չունինք,

Ընտանիք ունինք՝ ջահիլ չունինք...

Գնում է հայը՝ բողոքը ճակատին, վրէժը սրտում:

— Ո՞ւր, հայ հայրենասէր:

— Ազատ երկիր:

— Ինչո՞ւ համար:

— Գործելու համար:

«Այնտեղ, աղատների երկրում, ուր չեն կըտրում այն կոկորդը՝ որ բողոք է հնչեցնում և այն ձեռքը՝ որ ստրուկի շղթան է փշրում, այնտեղ մենք բարձրաձայն քարոզով վառ կը պահենք համազգային վրէժի սրբազան կրակը՝ իբրեւ վերջին աւանդ անմեղ զոհերի այնտեղ՝ ինչպէս մարմնացած բողոք՝ կը պատկերացնենք դիւծածիկ հայրենիքի սարսափները — սարսափներ որոնց հարկերերող մասն անգամ չգիտէ քաղաքակիրթ աշխարհը. ազատ ու անկախ՝ այնտեղ մենք կուսումնասիրենք հայրենիքի փրկութեան ճանապարհները, կը կրթենք և կը պահպանենք տարագիր մատաղ հայ սերունդը օտար ազդեցութիւնից. այնտեղ, զգայուն մարդկանց առաջ որոնք լսել, զգալ, ցասման որոտ արձակել գիտեն, մենք բաց կանենք նահատակ ժողովրդի սիրտը, չանթ ու անէծք կը թափենք, մինչև որ արարաշխարհ տակնուվրայ լինի, մինչև որ ունէ տեղից մեզ օգնութիւն կը հասնի»:

Ու գնաց: Նա մենակ չէր: Նրան հետևեցին ընկերներ, ծանօթ ու անծանօթ գործիչների ամբողջ խմբեր, տարբեր ծրագրերով, տարբեր ճանապարհներով: — Սկսեցին լրագիրներ, հանդէսներ, հիմնեցին դպրոցներ՝ ընկերութիւններ, տեղի ունեցան ժողովներ, մերկացումներ, վերջապէս աղերսանքներ, դիմումներ: Եւրօպա, Ամերիկա, նոյն իսկ ստրկութեան երէկւայ հայ-

րենիքը, փարաւոններէ երկիրը՝ Լցեց ազգի ցաւը Լացող գործիչներով ու բողոքողներով: Միայն երկէն էր, որ մնաց առանց բողոքի, առանց գործողներին:

Եւ այն ժամանակ, երբ օտար աշխարհում՝ աշխարհում հողի վրայ բուսած աղմուկն և իրարանցումը տարբեր էր՝ վերածելով հայրենիքի ու գործի ընդհանուր շահերը խմբական և նոյն իսկ անհատական մանր հաշիւներէ, — նոյն այդ ժամանակ՝ երկրի մէջ լսու էին բողոքի բոլոր կենդանարար ձայները, հանգչում ապրտամբութեան խարոյկները՝ վառւած անթիւ զոհերի ազատասէր շունչով: Երկրի խորքում կռուող չմնաց, ժողովրդի առաջ՝ բողոքող: Եւ Մուշի դաշտի կիսաւեր գիւղերում, յուսաբեկ, մոռցած, անընկեր մնացած մարդիկ՝ գիւղի աշուղին կանչեց և խնդրեց այսպէս երգել իւր ազգի վիշտը՝

Ճորագ կայ, վառող չկայ,

Ժողովուրդ կայ, սիրտ տուող չկայ...

Երեւոյ ժողովուրդ...

Ամէնքը գնացին: Մէկը իբրեւ բողոք՝ Կոմիտասը՝ Կոմիտասը, միւսը՝ հարաբերութեամբ աշխարհի, երրորդը՝ հաւատարմութեամբ հայրենիքի: Գնացին, որ աղերսեն, վկայեն անսիրտ, կուրացած աշխարհին քովի լուր, տառապանքը, քո յուսահատ վիճակը: Իսկ դու՝ որբական մենակութեան մէջ՝ սպասում ես խաբրիկների, օգնութեան, ազատութեան...

Գնացին և էլի գնում են.....

Յիսուն հազար գաղթականներ կովկասում, որոնք 5 տարուց ի վեր մի անկիւն անգամ չունեն իրենց յոգնած գլուխը վայր դնելու համար. ան-

թիւ, անհամար հալածականներ եգիպտոս, Կիպրոս, Ամերիկա, Եւրոպա, ցնցոտիապատ, թափառական, անտուն, անտէր՝ իբրեւ անխօս կենդանագիր հայրենիքի թշուառութեան. ցիրուցան որբեր Հայ աշխարհի բոլոր ծայրերից և այդ բոլորի հետ միասին՝ ամբողջ Հայաստանի մարտի, յեղափոխութեան տարրը՝ ուսուցիչ, քարոզիչ, գրող, կռուող, յեղափոխական, վարդապետ, ինտելիգենտ — բոլորն էլ երկրից դուրս, բոլորն էլ թափառական, աղերսանքը բերանին, ձեռքը մեկնած....

Որպի՛սի դարձ:

Պատմական վիթխարի դէպքերը միմեանց յաջորդեցին, մենք արեան գետեր տւինք, մեր նահատակների թւով աշխարհ գորդեցրինք: Իսկ այժմ... Այժմ արեան փոխարէն արտասուք ենք թափում, բողոքի տեղ՝ աղերսանք: Ժողովուրդ և հայրենիք պաշտպանելու փոխարէն՝ մեր թշուառ գոյութիւնն ենք պահպանում. թշնամու տեղ՝ իրար հետ ենք կռուում: Եւ կամ մեր խիղճը խաբելու համար, այն միջոցին, երբ ամբողջ Տարօնում մի հատ դպրոց, մի այբբենարան չէ մնացել, Հայ հայրենասէրները օտար երկրներում թերթեր են տպագրում, ճառեր են ասում, նոյն իսկ դըպրոց և ժողովարաններ են հիմնում: Հայաստանը — փառք այս նոր գիւտին — օտարութեան մէջ են փնտռում, իսկ նրա ապագան՝ աղերսանքների և տարագրութեան մէջ: Եւրոպան կշտացաւ, նոյն իսկ «յոգնեց» մեր Լաց ու կոծից, մեր ցնցոտիներից, իսկ մենք՝ ինքնախաբէութեան դիմակի տակ՝ շարունակում ենք թափառել և աղերսել, աղերսել և թափառել.

Ժողովուրդ էինք՝ թափառական դարձանք,
կռուողներ էինք՝ աղերսողներ դարձանք....

կա՛ց, հայ մարդ, կա՛ց :

Դա չէ այն ճանապարհը, որ տանում է դէպի փրկութիւն : Ազատագրական արիւնը չէ — նոյն իսկ այնքան սոսկալի, ինչքան «հայկական կոտորածները», — որ սպանում է մի ազգ, այլ թափառական կեանքը, մուրացկանի պայուսակը, անվերջ տարագրութիւնը : Մի՛ մոռացիր, որ քսան տարուց աւելի է՝ ինչ օսմանեան բռնապետութիւնը և՛ հրդեհաձգութեամբ, ինչպէս վանում, և՛ սովով, ինչպէս վասպուրականում, և՛ կոտորածով, ինչպէս ամբողջ Հայաստանում՝ մի նպատակ միայն ունի, վերացնել, նւազեցնել հայերին, դարձնել Հայաստանը անայաբնակ, որպէսզի այդպիսով վերջապէս մի ծանր քերականութիւն լինի այն մեծ, ոգևորիչ հարցի վրայ, որ 22 տարուց ի վեր զբաղեցնում է ամբողջ Եւրօպան «Հայոց հարց» անունով և որը 600 տարւայ ստրուկ ժողովրդի սրտում ծնել է և՛ յոյս և՛ հերոսութեան ձգտում, և մարդկային մեծ իդէալներ.....

Այո՛, իդէալներ, որոնց իրագործման համար հայութիւնը միայն մի վայր ունի — Հայաստան : Մայր-հարեններից դուրս՝ հայ ժողովուրդը ազգ չէ, այլ փշուր, փշուր, անպէտք և անկարևոր : Երկիրն է նրա պատմական դերի բեմը, նրա կուլտուրական բաղձանքների հողը : Թափառական, չընկնող կեանքը, տարագրութիւնը, սպանեց հրէական տաղանդաւոր ազգը նա մեզ էլ կըսպանի՝ հասցնելով ազգը հայկական ջրհորներին.....

Եւ այն, ինչ որ մինչև այժմ չաջողեց մեր թշնամուն իր միջոցներով, ժամանակակից հայ սերունդը կարծէք ուզում է աջողցնել իր անմիտ «քաղաքականութեամբ», հայկական այդ սպանիչ և յուսահատ թափառականութեամբ, այն

ողուով՝ որ հային տանում է դէպի ամէն կողմ և երբեք դէպի Հայաստան.... 500 տարւայ ստրուկութիւնից յետոյ՝ հէլլէնը՝ հակառակ ամէն զոհերին՝ իր կուլի դրօշը ցցեց աւերակածակ հայրենիքի կրծքում, այն հողում, որից մինչև այժմ էլ չէ չքացել նահատակների արեան բուրմունքը : Արիւնը նրան չը փախցրեց, այլ աւելի սերտ կապեց : Միթէ՞ մենք պիտի փախչենք : Մեր ստրուկ, մեղանից աւելի հալածական, մեղանից աւելի տգէտ նախնիքը՝ տանջանքների բովից անցնելով՝ մեզ թողին մի մեծ ժառանգութիւն — Հայրենիք : Ի՞նչ, միթէ՞ մենք պէտք է մեր ապագայ սերնդին Հայրենիքի փոխարէն թողնենք լոկ հայկական փաշաօսութիւն, ցիրուցան ուկրաինայի և այն կողմը, չլաղկապւած ոչ մի գաղափարով, ժողովրդական ոչ մի դադափարով....

«Մեր հայրենիք — դեռ 40 տարի առաջ ասաց անմոռանալի հայրենասէրը

«Իր որդիքը արդ կանչում է

Հանել իր վրէժ, քէն ու ոխ :»

Եթէ 40 տարի առաջ կային «որդիք» որոնք խուլ էին և անընդունակ ըմբռնելու այդ կոչը, այժմ 20 տարւայ անսովոր դէպքերից և անուր զոհերից յետոյ՝ չպիտի լինեն այդպիսիները : Այդ «վրէժ, քէն ու ոխը» կանչում է հային դէպի Մայր-երկիր և ոչ դէպի Եւրօպա կամ Ամերիկա : Օտարները մեզ արդէն ճանաչեցին : Այժմ Երկիրն է մեր ապրելու տեղը, գործելու ասպարէզը : Այնտեղից թող հնչի մեր Բուռն, այնտեղից լսի մեր առանձնակի ու աղերսանքը : Եւ այնտեղ անխրախոյս, յուսահատ տանջող ժողովրդի մէջ թող նորից բոյն դնեն այն բոլոր ոյժերը, որոնք

այժմ՝ յաճախ ապարդիւն կերպով՝ սպառուում են օտար երկրներում, հայրենիքից շատ հեռու, օտար աշխարհներում:

Դեռե՛ք Յրկե՛ք — ահա այսօրւայ մեր նշանաբանը:

Եւ թող սրանից յետոյ մեր պրօպագանդի ամբողջ գծի վրայ, պանդխտների շրջանում թէ գաղթականների մէջ, Պօլսի խաներում թէ Կովկասեան թէյարաններում, Ամերիկեան հայոց ժողովասրահներում թէ Բալկանի ձորերում, Ատրպատականից մինչև Նեղոս ու Նեղոսից մինչև Դանուբ՝ ամէն տեղ և ամէն ժամանակ բարձրաձայն հնչի հայութեան ականջին նոյն յամառ հրաւերը, նոյն ազդու կոչը՝

Դ է պ ի Ե ր կ ի՛ր, գ է պ ի Ե ր կ ի՛ր:

900, ՅՈՒՆԻՍ,
ԺԸՆԵՎ.

ՄԱՆՐԻԿԱՅԻ ՂԱՐԻԲ ՀԱՅՆՐԻՆ

ՌԵՐՆԻՒ ԽՕՍԳԵՐ

Քաղաքական տարագիր չեմ ես այս անգամ, ստիպւած թողնելու անհիւրընկալ հայրենիքը, և ոչ էլ Հոգի-Դրամի զոհ, դուրս քշւած Մայր-Երկրից, այլ սոսկ յեղափոխական այցելու, որ դաւիս է իր աչքերով տեսնելու և իր մատներով շօշափելու աստրատյանտեան դարիբական հայ գաղութը, հիւրընկալւած Մեծ Հանրապետութեան մէջ:

Ողջո՛յն ձեզ:

Ողջո՛յն ձեզ, Համիդեան անարգ ըէթիմի գոհեր, որ փախաք՝ առանց ոտքերի, երբեք յետ չը գալու անյուսութեամբ: Ողջո՛յն ձեզ, յեղափոխութեան գինւորներ, որ ապաստանեցիք այս երկիրը՝ կռիւն ու ազատութիւնը դարբնելու: Ողջո՛յն և ձեզ, կամաւոր պանդխտներ Մուրացկան-Հայաստանի, որ հող ունէք, բայց հաց չունէք, ջուր ունէք, բայց ծարաւի վախճան չունէք, որ սար ու ձոր ունէք, բայց երգ ու մեղեդի չունէք:

Գիտեմ, «խապրիկներ» կուգէք ձեր աշխարհից, որ դեռ երէկ արեան ու սուգի մէջ՝ այսօր յեղափոխութեան ջրով լաացած՝ պատրաստուում է վայելել իր Մեծ-Տանջանքը անցեալի, ու ոտք կոխել Ազատութեան ճամբան, երազանքը երէկւայ սերունդներին:

Տարիներ ու տարիներ՝ խապրիկներ շատ ըստացաք: Աղեխարշ էին նրանք, սարսափիչ ու ահաւոր: Կոտորածներ մեծ ու փոքր, անախընթաց պատմութեան մէջ: Սով ու քաղց այն երկրին մէջ, ուր պատմական լէգէնդը — որպիսի՛ հեզնանք — եղեմական դրախտն է զետեղել: Հալածանք ու զնդան, կախաղան ու աքսոր — սովորական քրօնիկը մեր մօտաւոր պատմութեան, միակ արտադրութիւնը չղթայած Հայրենիքի:

Ու նոյնիսկ այն օրերին, երբ ազատութեան դրօշակը պարզեց Օսմանեան Երկրի մէջ, երբ Վարազի լեռների լանջին և Տարօնի ձորերի մէջ Ազատութեան տաղն էր հնչում, օրե՛ր մեծ յոյսերի ու հոգեզմայլիչ երազների, Կիլիկեան ծոցից, անյաղթ Ձէյթունի կողքին, Մեծ-Եղեռնի բօթը հնչեց — անջնջելի նախատինք յուլիսեան յեղափոխութեան, պատմական բիծ՝ դրօշմաւած նրանց ճակատին, որ սիրում են պաշտօնավարել, բայց ոչ կառավարել, որ կրծքի վրայ չքանչաններ ունեն, բայց կրծքի տակ սիրտ չունեն...:

Ու լռեց բերկրութեան հանրաբերը. ճակատները նորից ակօսեցին կնճիռներով, և սկսեց տատանման ու թերահաւատութեան շրջանը հայ մտածմունքի մէջ...:

Սակայն, վե՛րջ յուսահատութեան:

Ողջո՛յն յոյսի օրերին:

Բարի ե՛րթ ձեզ, տատանման ու երկիւղի սև օրեր: Գնացէք թաղելու պատմութեան անյիշելի ծալքերի մէջ, հեռո՛ւ մեր առօրեայ կեանքից, որ նոր յղացումների շէմքին է կանգնած:

Մենք ուզում ենք հաւատալ Ազատութեան յաղթանակին և վաղւան եղբայրութեան, ուզում ենք ժպիտներ վայելել, ուզում ենք ամրանալ հաւատով, որ յաւիտենական չէ սովը, յաւիտենական չէ արիւնը, յաւիտենական չէ եղեռնը:

Ու որ՛քան յուսատու են ընթացիկ դէպքերը. — Եւրդըղը ազատւած Մեծ-Ոճրագործից, որ իր վերջին օրերն է համրում. փարթամ պալատները փակւած Համիդեան սպայակոյտի առջև, որ այսօր բանտերի խուցիկների մէջ իր սև բադդն է ողբում. պարլամենտի դռները՝ բաց, խօսքը՝ ազատ, «Գեամվուր»ը՝ բանակի մէջ, հպարտ՝ հանուր հայրենիքին ծառայելու գիտակցութեամբ, քաղաքական բանտերը դատա՛րկ, աներևակայելին սուլթանական երկրին մէջ, ճամբաները բաց, լեզուները ազատ...:

Մարած է Եւրդըղի հոգին:

Հանգած է բռնապետութիւնը:

Երէկ հայը արտասուք էր թափում, այսօր երգում է. երէկ նա շարական էր մրմնջում՝ իբրև ստրուկ, իսկ այսօր՝ ռազմի երգերը՝ իբրև զինուոր: Անցած օրերին յեղափոխական ռազմերգը զնդանների խուլ անկեան բաժինն էր, այսօր նա հնչում է հրապարակների վրայ և բոլոր ականջներին...:

Համեստ խրճիթների մէջ, մանուկը՝ թոթովախօս ու բերկրալից, Ազատութեան այբբենաբան է սերտում, և լեռների լանջերին՝ գեղջուկ հովիւը Արշալոյսին է նայում, քրդական եաթաղա-

նի փոխան. երդիքների մէջ՝ ծուխ է երևում,
դաշտերի մէջ՝ հունձ, մառանների մէջ՝ հացի կտոր:

Մեռնում են Ահն ու Սարսափը:

Մահամերձ է հալածանքը:

Ու քաղաքական այդ ալեկոծութեան մէջ,
ձևակերպւում է վաղւան ազատ ~~առաջ~~ ^{առաջին}, ընդունակ քարոզելու Սիրոյ կրօնը, ընդունակ
կուրծք տալու Ազատութեան յարատեւման հա-
մար, ընդունակ՝ սիրելու Հողը, առանց կրօնա-
կանութեան, Մարդը՝ առանց ատելութեան:

Եւ այդ նորաբողոքը, սկսնակ վերածննդեան
Փօնի վրայ՝ հեռանկարւում է ազատագրւած հա-
յրութեան մերձաւոր ապագան, տէր՝ իր վիճակի,
նւիրւած իր Մտքին ու Աշխատանքին, ձեռք
ձեռքի տւած Օսմանեան ժողովրդներին, կապ-
ւած հաւասար եղբայրութեան այնքա՛ն հաճելի
շարկապով:

Ողջո՛յն քաղաքական վերածնունդին:

Աստուածային ոյժեր չեն պէտք՝ այդ վերա-
ծննունդի համար: Հայի ապագան՝ նրա տոկուն
կամքին մէջն է: Ու այդ ապագան նոյնքան մեծ
պիտի լինի, որքան մեծ էր անցեալի տանջանքը:

Մնացէք հաւատացող այդ մեծ ապագային,
գաղթական հայրենակիցներ: Եղէք հաւատացող
իբրեւ յեղափոխական, անվեհեր՝ իբրեւ Ֆէդայի,
տոկուն՝ իբրեւ հայ, և ազատութեան նաւը կը
փրկւի, որքա՛ն և դառնաչուն լինի քամին, որ-
քան և փոթորկոտ՝ ալիքը քաղաքական...:

Միշտ հաւատացող, միշտ ամուր, միշտ յե-
ղափոխամիտ՝ նայեցէք դէպի Երկիր, որ մայրն
է մեր մեծութեան ու մեր բոլոր յոյսերի, ուր

երէկ սերունդներ տանջւեցին և մեծ-տանջանքով
ազատութեան հիմքը դրեցին:

Յարգա՛նք Մայր-Երկրին:

Յարգա՛նք Տանջանքի-Սերնդին:

Այս երկիրը, ո՛ւր հիւրընկալեցիք սև օրերին
ազատութեան օրրան է ու աշխատանքի աննը-
ման հնոց: Նա դերեզմանն է ստրկութեան և
ծուլութեան:

Եղէք արժանի աշակերտներ հիւրընկալ Մեծ
Նահանգների, և տարէք ձեզ հետ դէպի Բիրլի-
ական Փոքր-Ասիան ամերիկեան մեծ սիրտը,
ստեղծագործող աշխատանքը ու ազատութեան
անսպառ սէրը:

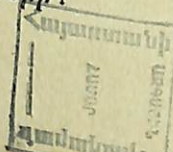
Երէկ մեծ եղանք տանջանքիդ մէջ:

Այսօր մեծ պիտի լինինք աշխատանքիդ մէջ:

Վաթսուն տարի առաջ հայ սերունդը Մեծ-
Յեղափոխութեան Հայրենիքից, որ անմահ Ֆը-
րանսիան է, տարաւ դէպի Պօլիս՝ Օսմանեան Հայ-
րենիքը՝ ազատութեան առաջին թոթովանքը:

Քսան տարի առաջ, նոյն այդ երկրին մէջ,
ազատագործ հայ սերունդը Յեղափոխութեան
Դրօշը պարզեց, ու արեան և սոսկումի միջով
Քալեց դէպի ներկայ Մեծ Օրերը:

Ճամբաները բացւած են, և այժմեան սե-
րունդին, հաստատւած բոլոր վայրերի և բոլոր
գաղութների մէջ՝ փիճակւած է մի նոր դեր, —
գնալ դէպի երկիր, ամրանալ նրա կրծքի վրայ:
Աշխատանք ստեղծելու համար, ու այդ աշխա-
տանքին մէջ և նրա միջոցով հրաշակերտել Հայ-
րենիքի և ժողովրդի մեծութիւնը, երեսնամեայ
նպատակակէտը մեր քաղաքական լաւագոյն ե-
րազանքներին:

Ողջո՛յն Նորազատ երկրին :

Ողջո՛յն հաւաք աշխատանքին :

Թո՛ղ այս լինի, գաղթական Հայրենակիցներ,
ձեր առաւօտեան աղօթքը և երեկոյեան մեղեդին,
առօրեայ «Հայր մերը» ամէն մի Հայի, որ Միտք
ունի, որ Սիրտ ունի, որ Դաւանանք ունի :

1910 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԲԺՍԺՆ

ԱՆԼՖՓՐԻՆԻՅԱ

ՊԵՆԴՈՒԻՏ ՀԱՅՆԵՐԻՆ

ԱՐՏԻ ԽՕՄԻՏԵՐ

Երբ գնացք յաղթական սուլոցով ձեզ դուժ էր
Սալտի լիճը, ուր սրանից հագիւ յիսուն ձմեռ
առաջ փոթորիկն էր միայն տիրում անսանձ ալիք-
ներին, ես, պատահական մի անցորդ, վազօնի
անկիւնում վանդակւած, մտածում էի՝

— Ո՛ւր կ'երթամ,

Ո՛ւր, այսքա՛ն հեռու, դէպի Խաղաղականի
ափին թառած երկիրը, որ Կալիֆօրնիա անունն
ունի, երբեմն անձանօթ Հայի ականջին ու սըր-
տին, չը լսված Հայկական բարձրավանդակի և
ոչ մի անկիւնում :

— Ո՛ւր կ'երթամ...

Դէպի Ղարիբական Հայերը, որ հեռո՛ւ նեա-
ված Մայր-երկրից, ապաստանած Մեծ-Հանրա-
պետութեան ծայրագաւառի լանջին, Կոռնկ կ'ու-
զեն, որ իրենց աշխարհից խապրիկ առնեն, եկ-
ւոր այցելու կ'ուզեն, որ սիրական վաթանի կա-

րօտը ամոքեն, լեզու կուղեն, որ սրտերը հովա-
ցնեն...

Ու այսօր ձեր մէջ, պանդուխտ հայեր, հան-
գիստ առած ձեր քնքոյշ հայեացքներով, ձեր
այդքան բարեկամական «չէյքհէնդ»ներով, ես
հպարտ եմ բոլորիդ հայրենակարօտ մրմունջնե-
րով, այն խորունկ հետաքրքրութեամբ, որ դէ-
պի Մայր-Ներկիրն ունէք: Եւ նոյն ժամին տըխ-
րասիրտ, սրտաբեկ և մեղամաղձոտ, երբ տես-
նում եմ այսքան հայեր, հազարաւոր հայեր,
ոմանք արդէն սպիտակահեր, միւսները դեռա-
տի, մի մասը Հայաստան ծնւած, միւս մասը կա-
լիֆօրնիայի զաւակ, բոլորն էլ հատւածը մեծա-
տանջ ժողովուրդի, որ մարտիրոսացաւ ամբողջ
30 տարի, և բռնապետութեան սանձարձակման
ահաւոր րոպէին՝ ձեղքւեց միջից, ու ինչպէս
տեքեւը հողմի առջեւ, դուրս քշւեց հայրենի
օջախից, փախաւ հեռու, շա՛տ հեռու, կտրեց
ովկիանոսը Ատլանտեան, ցամաքը Ամերիկեան
ու կանգ առաւ Խաղաղականի ափին «որից դէնը
ջուր միայն կայ», որպէսզի «խաղաղութիւն»
գտնէ, հաց գտնէ, ապաստան գտնէ, ու օտար
ապաստանի մէջ երազէ վաթանը, եօթը սարերի
ու եօթը ծովերի յետին մնացած Մայր-Հայրենի-
քը, ու այդ երազի մէջ մոռնայ արիւնն ու ար-
տասուքը, եաթաղանն ու սարսափը...

Դա ստորաքարշ վախկոտների փախ չէ, գի-
տեմ, և ոչ էլ ատելութիւն դէպի այն Ներկիրը,
որ գերեզմանոց էր մեծերի համար, և որբանոց
փոքրերի համար: Ո՛չ: Պատի՛ւ հայութեան՝
Մեր ժողովուրդը երկար դիմացաւ, երկար ատեն
տանջւեց, փորձեց ինքնասփոփման շատ ձևերը,

բայց երբ բռնապետութիւնը դարձաւ անսանձ,
ինչպէս Համիդ, պաշտօնական Եւրօպան անտար-
բեր, ինչպէս Վիլհէլմ, մարդիկ անխիղճ, ինչպէս
Դիպլօմատ, երբ արիւնը լճացաւ՝ ջրերի նման,
և դիակները դիզւեցին՝ քարերի նման, նա ուղեց
ապրել, ուղեց կենդանի մնալ, իբրեւ բեկորը վի-
րաւոր հայի, ա՛յլ հողի վրայ, օտար աշխարհում,
նոր երկնքի տակ:

Եւ դուք, իմ վիրաւոր հայրենակիցներ, կու-
ղէիք Հայաստանի մի կտորը վերաստեղծել նոր
հորիզոնների տակ, կուղէիք Հայ-Ներկիրը Խաղա-
ղականի ափունքը փոխադրել, և այս տեղ բեղ-
մաւորել Հայ զգացմունքն ու պատմութիւնը,
նոյնիսկ հայի աշխատանքը...

Այդ աշխատանքը, ո՛հ, եղաւ յամառ ու չար-
քաւ: Դիտեմ այդ տեսայ ու լսեցի: Ձեր վիրա-
ւոր մատներով դեռ կոյս մնացած հողը ափսոս-
ցիք: ձեր կնճռածածկ ճակատից հոսող կաթիլ-
ներով այս հողը պարարտացրիք: Հայաստանից
այս երկիրը փոխադրեցիք ձեր պապերի աննման
աշխատանքն ու տոկունութիւնը ու այն պտուղ-
ները, որոնց անունը Արաքսի ու Տիգրիսի հետ է
կապւած...

Ու ես, թէեւ ո՛չ ազգամուլ, անձանօթ ատե-
լութեան ու նախանձի զգացմունքին, տիրում
եմ ու սրտաբեկում, երբ այս Անդաստանի հան-
դէպ, որ ձուլումն է քաղաքակրթութեան ու աշ-
խատանքի, յիշում եմ մեր Ներկիրը, այն Պար-
տէզը, որ հային է տրւած: Ձէ՞ որ ամէն ազգ
մի պարտէզ ունի, — Հայրենիքն է այդ — մշակե-
լու ու ծաղկեցնելու, դարձնելու նրան հնոցը իր

երջանկութեան, սեփական Դրախտը, քանի որ, հասկացէ՞ք վերջապէս, Դրախտը, նոյնիսկ եղեմական, երկնական մարի ետեւը չէ, ո՛չ էլ ծովերի տակը, այլ երկրի երեսին, մեր սեփական ոտքերի տակ, և մենք է, որ պէտք է ստեղծենք նրան, ոռոգենք նրան, զարդարենք նրան...

Ֆրանսիացին ունի իր պարտէզը — Մեծ Ֆրանսիան, որը ոռոգեց իր արիւնով՝ Յեղափոխութեան օրերին, և իր քրտինքով՝ աշխատանքի ժամանակ։ Հեղեմեան ժողովուրդը ունի իր պարտէզը — սիրուն Շվեյցարիան, եղեմացած գիւղացու գերանդիով և Վիլհելմ-Տելլեան նետով, մէկը նշանաբանը՝ աշխատանքի, միւսը՝ նշանաբանն ազատութեան։ Ձեր հարեան Ամերիկացին հպարտ է իր լայնածաւալ Պարտէզով — Միացեալ Նահանգներն է այդ, ուր աշխատող քաղաքացիների ձեռքն ու ստեղծող միտքը հրաշքներ են գործում։

Ու փոքրիկ ազգերն իսկ ունին իրենց պարտէզները. — Բօլգարացին իր պարտէզն է ոռոգում — նորազատ Բօլգարիան. Յոյն իր պարտէզը — մեծանուն Յունաստանը։ Ո՞վ պիտի մըշակէ Հայկական պարտէզը — Հայ երկիրը, որ արիւնքամ եղաւ 30 տարի, ոտնակոխ՝ ոճրագործ ոտքերով, դարձաւ խոպան՝ թէև երբեմն շտեմարան առատութեան, աւերակ՝ թէև երբեմն ծաղկոց եղեմական...

Առաջինն էինք, վերջինն եղանք։

Սակայն, միթէ՞ պիտի դիմանանք այդ ամօթին, կրե՞նք անունը անճար ազգի, որ Հայրենիք ունի, բայց ապաստան չունի, հող ունի՝ մաճ բռնող չունի. ունի գետեր՝ առանց նաւերի, լը՝

ձեր՝ առանց առագաստի, հանքեր՝ առանց քլուհի, լեռներ ու ձորեր՝ առանց տաղի ու սոխակի. Ի՞նչ հաշիւ պիտի տանք պատմութեան։ Աշխարհի երեսին բոլոր Պարտէզ — Հայրենիքները մշակւած, ի շախատանքով ու երգով, իսկ Հայ — Պարտէզը, խոպան, աւերակ, անշէն ու անծուխ...

Մայր մտան սարսափի օրերը։ Շղթան փչըրւած է։ Գահակալ-բռնաւորը՝ գերի, գահը՝ ժողովրդական կամքի տակ։ Ու ճամբաները բաց, որպէսզի տարագիր որդիքը տուն դառնան, ողջո՞յն տան Հայրենիքի լեռներին ու ձորերին, հընչեցնեն ազատութեան երգը, ու այդ երգի մեղեդիով խնկելի Պարտէզը մշակեն։

Դառնանք, փախստական հայեր,

Դառնանք, պանդուխտ հայեր։

Դառնանք դէպի Վաթան, դէպի Մեծ Տանջանքի Ձորը, որ վաղւան օրը Մեծ-Գաղափարներ օրօրանը պիտի լինի մերձաւոր Արեւելի խաւարի մէջ, ու վերսկսենք մշակութեան գործը յանուն այն մեծ իդէալի, որի անունով այդ երկիրը արեամբ ու դիակներով լցւեց...

Ճամբաները բաց են։

Հնչում է ժամը դարձի։

Երբ գարնան սիրուն ու յուսաբեր օրերին կը սկսի աշխատանքը այս գեղանի երկրի, երբ ձեր եղունգներով հողը կը ճեղքէք և ժպիտով կը վառելէք կալիֆօրնեան ձեր ագարակների նորաբողջ կոկոնները, յիշեցէ՛ք, որ այնտեղ, փոքր-Աբջ կոկոնները, յիշեցէ՛ք, որ այնտեղ Հայրենիք սիական հեռու տարածութեան վրայ Հայրենիք Պարտէզը կայ, որը ձեզ է սպասում, տարագիր որդոց կարօտալի դարձին, որպէսզի գան և իրանց

հետ կեանք բերեն, գիտութիւն բերեն, երգ ու երջանկութիւն բերեն...

Ու եթէ ձմրան հանգստի կամ աշնան հունձքի ձեր խաղաղ ժամերին, երբեմն կը վերյիշէք վաթանը, և գուցէ ինձ էլ, հայ վերածնութեան համեստ մի մշակին, որ կռուենկի նման եկաւ ու անցաւ, խնդրում եմ, երկու բառ դրէք իմ համեստ անւան կողքին, բառ, որ շատ վաղուց, իմ մեղեդին է, իմ երգը, իմ երազանքը՝

Դէ՞ղի Երկիր...

Դէպի Երկիր, որ աղատագրւած է, դէպի վաթան, որ ձեզ է կանչում, դէպի Երկիր, որ ձեր կարօտովն է թողում, որ այդ կարօտի ախիւն է քաշում...

Դէպի Երկիր:

Ականջ դրէ՛ք, պանդուխտ հայրենակիցներ, Մայր-Հայրենիքի կոչն է այդ, կոչ բերկրալից, յաղթական դարձի, ոչ թէ տանջանքի ու կռիւի համար, ինչպէս ձին օրերին, այլ վերածնութեան ու Աշխատանքի համար, որ խորհուրդն է նոր Օրերի:

Ականջ դրէ՛ք այդ կոչին:

1910, ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ՅՐԷՁԵՍ

ՄԻՇՏ ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

ՆՐԱՋ-ՕՐԵՐ

Տասն տարի առաջ էր:

Եւ ի՛նչ շիւան օրեր:

Հայաստանը՝ կմախք, հայութիւնը՝ ուրւահան, որ կծկւած ու մահադոյն՝ անցնում էր քաղաքից քաղաք, վիւայէթից վիւայէթ, առանց հանգստի, անապաստան: Տներ՝ առանց ծնունդի: Ընտանիքներ՝ առանց յարկի: Դպրոցը՝ լեռարանի վերածւած: Եկեղեցու ճամբան մամուլապատ: Լեզուներ մրմունջով, բայց առանց խօսքի: Աչքեր, արտասուապատ, առանց Լոյսի:

Սև օր, անէծքի օրեր:

Դաշտի մէջ աշխատանք ու քրտինք, բայց աշխատաւորը՝ սովատանջ: Արտերը հունձով լի, բայց հունձը՝ բէյի ու փաշայի ձեռքում: Լեռների դադաթին՝ աշիրէթապետի որոտը: Չօրերի մէջ՝ փաշայի հրամանը: Արիւն՝ շէմքերի վրայ, սով՝ շէմքից ներս: Դիակներ՝ մաճի վրայ, դիակներ գութանի յետև, ահօսների մէջ...

Ու այն սև օրերին իսկ՝ նոյնն էր մեր երգը, նոյնը մեր հրաւէրը՝

Դէպի Երկիր՝, դէպի Երկիր՝:

Եւ զնում էին:

Ֆէդային՝ հրացանը գրկած. Յեղափոխականը՝ ծրագիրը ծոցում. Ռազմիկը՝ ռումբով զրահաւորւած — և բոլորը միասին աստանդական՝ մերթ սարերի ծերպերին, մերթ արտերի մէջ գաղւած, մերթ վանական թաղստոցներում...

Գնացին հատիկ-հատիկ, գնացին քարվանսներով, գնացին աներկիւղ, անընակ լանջերի վրայով, գիշերւան խաւարով պատած, գնացին որ կուրծք տան եաթաղանին, իրանց մատներով անդուծ սրի ծայրը բռնեն, և կուլ տան բռնաւորի գնդակը, «Հարայ» կոչող իրանց բերաններով...

Իսկ այժմ:

Ի՞նչ քաջալերիչ նորապատկեր:

Բռնութիւնը՝ խորշումած ու դեղնած: Շղթաները՝ փշրւած: Երեկւան չղթայապետը՝ այսօր ինքը չղթայւած: Ստրուկները՝ երգի, իսկ ստըրկացողները ողբի մէջ: Ծամբաները, բերանները, կոկորդները բացւած: Գութանի երգը՝ արտի եղբին, աղատութեան տաղը՝ գիւղի շուրջը: Ու հողի զոհների վրայ՝ Խրչալոյսը Աղատութեան, որ կանչում է տարագիր դաւակները դէպի տուն, դէպի վաթան:

Սակայն այս անգամ ոչ թէ կուեւելու, այլ վայելելու, ոչ թէ մահաբեր արեան, այլ կենդանարար քրտինքի, և ոչ թէ ջարդի, այլ շէնքի համար:

Դէպի վաթան:

Ու այդ վաթանի մէջ հրաշակերտ Աշխատանքը, որ դարերի պարծանքը եղաւ, շտեմարանը մարդկային երջանկութեան, — մտքի ու ձեռքի Աշխատանքը, որ գիտէ երկիրը պատռել՝ թագնւած հարստութիւնները դուրս բերելու, գետինը աղօսել՝ սերմ գցելու, որ գիտէ լեռներ ու ձորեր ճեղքել՝ շոգիի սուլոցը տարածելու այն վայրերում, ուր ցարդ ողբի երգն էր տէրն ու տիրական...

Դէպի վաթան:

Երթա՛նք, պանդուխտ եղբայրներ, դէպի այն վայրերը, ուր պատմութեան կապանքը հայ անունն է չղթայել, ուր լեռների վրայ, ձորերի մէջ դեռ թոթովում է արձագանքը անցած տանջանքի ու նորածիլ յոյսերի, դէպի դամբարանը մեծ զոհերի, որոնք լռութեան ու խորհուրդի մէջ՝ երգում են երգը՝ ամբողջ մի երկրի որ չղթայակապ էր, ամբողջ մի ազգի՝ որ ըստրուկ էր...

Յիշում էք մեր երազները:

Այդ երազները հիւսեցինք հայրենի օջախից հեռու, օտար երկինքների տակ, հալածանքի աղետաբեր օրերին, — մի օր ժընեվ, կեդրոնավայրը բոլոր հալածականների. մի այլ անգամ Լօնդօն, հիւսիսեան հիւրասրահը քաղաքական փախստականների. մի օր Փարիզ, քաղաքամայրը մեծ գաղափարի և մեծ պայքարի, և երբեմն Աթէնք, Թիֆլիզ, ուր հազիւ շունչ առաւ դարիւր զինուորը վերածննդ գաղափարի...

Ու այսօր՝ օրն է երազների մարմնացման!

Թո՛ղ հնչէ երգը՝ մեծ վերածննդութեան: Ո՛չ մի վախկոտ դէմք, ո՛չ մի կորացած մէջք: Հը-

պա՛րտ դէմքեր—ոստանների մէջ և լեռների վը-
րայ: Շտկւած մէջքեր — դիւանատների մէջ և
գործավայրերում: Հրամանի փոխան՝ օրէնք:
Փալատիկայի տեղ՝ դպրոց: Հարեմի աւերակների
վրայ՝ կիներ ազատ: Տանջանքի տեղ՝ վայելք:
Եղունգների փոխան՝ գործիք հողը պատռելու:
Խաւարի տա՛տարոսի վրայ՝ գիտութիւնը տիրա-
կան: Ու ամեն տեղ շարժում, կեանք, պայ-
քար...

Թող հնչէ նոր Խօսքը:

Թող փչէ Մրրիկը ազատաբեր:

Մարգենք նոր սերունդը—պատանեկութիւնը
բոլոր կրօնների և բոլոր ցեղերի, նոր շնչով, նոր
ճամբով, նոր հանրապատկերներով.—համերաչ-
խութիւն՝ մոլեռանդութեան փոխարէն, գիտու-
թեան հաշտարար շունչը՝ կրօնական կռիւների
փոխան, առեւտրութեան մատեանների տեղ՝ կտա-
կարանը եղբայրութեան ու Ազատութեան...

Դիակոյտի վայրերում ու անցած Եղեռնի աւե-
րակների վրայ՝ կը կառուցանենք մեծագործու-
թեան արձանները — Կոթող Ազատութեան, Արձան
Եղբայրութեան, Կոթող Աշխատանքի, Արձան Յե-
ղափոխութեան, ու այդ Խօսուն Քարերի շուրջը ու
նրանց հովանիի տակ՝ կը կնքենք Աղբերի հաշտու-
թիւնը, հաշտութիւն տեւական ու գիտակից, զօ-
րեղ ու հրամայիչ!

Կը բոլորեն նոր տարիներ:

Եւ գիտութիւնն ու գաղափարը կը հոսեն
Պօլի վրայով, կամուրջը Արեւմուտքի ու դժ-
բախտ Արեւելքի, կը հասնեն վասպուրական,
Դիարբեքի, Սիփան լեռների շուրջը, Եփրատի
ու Տիգրիսի հովիտները, այն մոռացված վայ-

րերը, ուր դարեր ու դարեր հեկեկանքն էր
միակ խանգարիչը գերեզմանային լռութեան...
Երկաթուղին կը ձեղքէ այն սարերն ու ձորերը,
ուր երբեմն միակ սուլոցը՝ մահաբեր զնդակի
սուլոցն էր: Դպրոցի մէջ՝ Հողի եղբայրները, ա-
մէն առաւօտ «Ազատութեան երգը» կը հնչեց-
նեն բարձր բռնած հանուր Դրօշակը, — Դրօշակը
Փոքր-Ասիական Համադաշնակցութեան: Մզկիթն
ու եկեղեցին միմեանց բարեւ կուտան: Աշխա-
տաւորները միացած ու շողկապած՝ կը համբու-
րեն ծնող-հողը, մայրը՝ Աշխատանքի և Եղբայ-
րութեան!

Եւ առեւտրութեան ու թշնամանքի Տարտարո-
սից բարձրացած ժողովուրդները կը քալեն դէ-
պի՛ բարձր, դէպի՛ սրբազան խորանի հեռաւոր՝
բայց դրաւիչ սանդուխտները, ուրկից բացվում
են նոր հորիզոններ, անծայր տեսարանները գե-
ղեցկութեան, արդարութեան ու վայելքի...

Քալենք դէպի Երկիր:

Քալենք միասին, քալենք շարքերով, ձեռք
ուած բոլոր դրկից ցեղերին, թշնամի՝ ստրկու-
թեան օրերում և բարեկամ՝ ազատութեան մէջ.
Քալենք՝ դէպի Սպիտակ լեռան գագաթը, որ
դարեր շարունակ սգաւոր վկան եղաւ մեր տան-
ջանքին ու վշտին, տնկելու պատմական Մասիսի
գագաթին՝ Ազատութեան Դրօշակը, երբեմնի
Երազը հայ դրօղի ու անցած սերունդների...

Ողջո՛յն Ազատութեան Դրօշակին:

Դրօշակ՝ Մասիսի ծայրին ահա փառունակ
յաղթանակը՝ բռնութեան դէմ, անթառամ խոր-
հրդանշանը ազգերի եղբայրութեան՝ Երեքպետ-
եան լեռան շուրջը:

Դարեր ու դարեր գեղատեսիլ լեռը մնաց անձեռակերտ միջնաբերդ—պաշարած երբեակ բռնապետութեամբ, բռնապետութիւն Հիւսիսի, Յարի գայիսոնի տակ, բռնապետութիւն Իրանի՝ Շահնշահի ծիրանու ներքեւ, բռնապետութիւն Օսմանեան երկրի, սուլթանական եաթաղանի տակ: Եւ այսօր երբեակ բռնապետութեան ամբողջը ճեղքւած է—պարսիկ սահմանադրականներէ երգը, միացած օսմանեան Աղատութեան ռազմերգին՝ սրտապնդիչ թնդիւն է գցել գեղանի Կովկասի ձորերի մէջ, ուր երկգլխեան «կառավար» իր վերջին երգն է հիւսում...

Դէպի երկիր:

Դէպի վաթան, հիմնադրելու նոր կեանքը, երազների ու վայելքի մեծ շրջանը—շրջան ազատ մտքի, արդար աշխատանքի, շրջան ինքնավար ստեղծագործման. — Թիւրքը՝ ինքնավար իր վաթանի մէջ, Հայը՝ ինքնավար իր հայրենիքում. Յոյնը՝ ինքնավար իր բնագաւառի մէջ. Մակեդոնացին՝ ազատ իր վաթանում. Արաբը՝ ինքնավար իր երկրի մէջ. Քիւրտը՝ ազատ իր օջախում: Եւ այդ բոլորը մի ամբողջական, ներդաշնակ փունջի մէջ—Օսմանեան Հաբաշիմեան Փոքր Ասիայի, — տարբեր լեզուներ, բայց առանց կրճտոցի, ինքնավար մարմիններ, առանց բաղխման, տարբեր կրօններ. առանց ատելութեան, այլազան ազգեր՝ առանց ջարդի...

Ու այդ Մեծ օրերին, մոռացած անցեալի տանջանքը, որ մեր մեծութիւնն է, հպարտ ապագայ երազներով, որ մեր իրաւունքն է, հաւատաւած մեր սեփական հողի վրայ, նոր շունչ առած եղբայրութեան ու մարդկութեան հնո-

ցում, դպրոցների ու հանգէսների մէջ, արձանների շուրջը, Աղատութեան տարեդարձներին և Աշխատանքի տօներին՝ ձեռք տւած հարեան ազգերին— Թիւրք, յոյն, արաբ, բուլկար, ալբան, ասորի, քիւրդ, քրիստոնեայ թէ մահմեդական, աստուծապաշտ թէ գիտապաշտ, գիտութեան խօսքեր կը հնչեցնենք՝ ազգերի նոր երգը, երգերի երգը՝ Փոքր-Ասիական Էնթեզմեան, — մեծագոյն յաղթանշանը Գաղափարի ու Յեղափոխութեան, տիրական վերելքը նոր Մարդու և նոր Մտքի...

Երազ օրեր:

Այդ երազը, պանդուխտ եղբայրներ, մեր կամքի, մեր բազուկի, մեր Աշխատանքի ու մեր հաւատի մէջն է: Մեղք թերահաւատներին: Հեռո՛ւ առաջնապահ շարքերից՝ նոքա, որ կոյր են՝ ու ապագան չեն տեսնում, որ երբեք չեն՝ ու յաղթանակը չեն գուշակում:

Հաւատանք ու աշխատենք:

Աշխատենք ու քալենք:

Քալենք դէպի՝ երկիր:

Տարիներ ու տարիներ գնացինք կուսելու ու կուսի մէջ մեռնելու: Այժմ դառնանք՝ վայելելու ու վայելքի մէջ ապրելու: Երբեմն ոխ ու վրէժ տարանք դէպի վաթանը: Տանենք այժմ եղբայրութեան ոստը: Կար ժամանակ, որ կերթայինք դէպի Տանջաձորը՝ գէնքով ու ումբով: Տանենք մեր պայուսակի մէջ այժմ գէնքի հետ և՛ գիրք, կապարի կողքին՝ և՛ միտք:

Արիւնք մօտ է չորնալու:

Արտասուքը սկսում է ցամքել:

Վիրաժածիկ հայրենիքը ձեզ է կանչում, դա-
րիբ հայրենակիցներ, կարօտ ձեր տեսութեան,
ձեր փայփայանքին, դարձող զաւակների տաք
համբոյրին :

Դէպի երկիր, Աշխատաւորներ :

Դէպի երկիր, Ռազմիկներ :

Դէպի երկիր, Հայրենակիցներ :

1911, ՄԱՐՏ,
ՆԻԻ ԵԹՐՔ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0328342

18.254